Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2018. Szerk. Kiszl Péter, Csík Tibor. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2018. 19–29.

EGY ÚJ TUDOMÁNYÁG SZÜLETÉSÉNEK KÖNYVTÁRI VONATKOZÁSAI

KLAUDY KINGA

ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék, professor emeritus

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Egy olyan tudományág könyvtárának megteremtéséről fogok beszélni, amelynek első művei akkor születtek, amikor elkezdtem egyetemre járni, és még alig jutottak el hozzánk, amikor 1973-ban elkezdtem az ELTE BTK akkor alakult Fordító- és Tolmácsképző Csoportjában fordítástechnikát oktatni. Ez az új tudományág a fordításelmélet vagy fordítástudomány, angolul Translation Studies, amely nem elsősorban szépirodalmi fordításokkal, hanem a legtagabb értelemben vett nyelvi közvetítés eredményével, folyamatával és funkciójával foglalkozik, tehát a tolmácsolás kutatásától a szakfordításon át az audiovizuális fordításig az interlingvális nyelvi kontaktusok legváltozatosabb területeit tekinti kutatási tárgynak. Akkor, amikor én találkoztam vele, még csak válfélben volt az irodalomtudománytól, ezért a tanszéki könyvtár fejlesztésének első szakaszában a szótárakon és enciklopédiákon kívül elsősorban nyelvészeti könyveket vásároltunk, főleg összehasonlító stilisztikákat, kontrasztív nyelvészeti munkákat, olyasmit, amiről azt gondoltuk, hogy segít a fordítás és a tolmácsolás oktatásában. Ebben az első szakaszban, mely 1973–1990-ig tartott, a tanszék a Ménesi úti Eötvös-kollégiumban kapott helyet, könyvtárszobánk nem volt, a könyvek a tanári szobák zárt szekrényeiben voltak, de nem is nagyon jutott eszébe a hallgatóknak könyvet kölcsönözni, hiszen még a tanárok sem értettek egyet abban, hogy van-e szükség elméletre a fordítás oktatásában. A második korszakban (1990–2000), az Amerikai úti új helyszínen, amelyről az előadásban részletesen is fogok beszélni, a fordításelmélet fontosságát világszerte sikerült bizonyítani. A harmadik korszak 2001-ben kezdődött, amikor a számunkra kijelölt Trefort-kerti szobák egyikében egy „bejárás” alkalmával megláttam, hogy bontják a régi könyvtár gyönyörű szekrényeit, és sikerült a bontást megakadályoznom, sőt sikerült a már lebontott felső szekrényeket vissza is építtetnem. Most ebben a gyönyörű faburkolatos könyvtárban zajlik a Fordítástudományi Doktori Program hallgatóinak élete, egy olyan fordítástudományi szakkönyvtárban, amelyet beleng a fordítástudomány légköre, amely több mint ezer fordítástudományi szakkönyvet tartalmaz, és ezek állandóan használatban is vannak. Végül pedig a Fordítástudományi Doktori Program hallgatóinak könyvtárhasználati szokásairól fogok beszélni.

Könyvtárak pályám kezdetén

Meglepett a felkérés, mert nem vagyok könyvtártudományi szakember, de mikor jobban belegondoltam, ráébredtem, hogy pályám alakulásában olyan nagy szerepet játszottak a könyvtárak, hogy köszönetet kell mondanom ezért a lehetőségért.

Köszönetet kell mondanom a XII. kerületi Böszörményi úti gyermekkönyvtárnak, ahol általános iskolásként az ötvenes években találkoztam először azzal az élménnyel, hogy milyen jó dolog könyvet kölcsönözni, időre visszavinni, új olvasmányokkal megrakodva hazaindulni, és már az utcán elkezdni olvasni, mert nem lehetett kívánni, hogy hazaérjen az ember. Köszönetet kell mondanom a Szilágyi Erzsébet Gimnázium könyvtárának, melynek gyakori látogatója voltam, és még plakátot is rajzoltam a könyvtár bővítésére fordítandó (alig merem leírni) 10 filléres mozgalom számára. És köszönetet kell mondanom bölcsészkarj éveim (1963–1968) összes könyvtárának. Mindegyik a maga módján jelentett élményt. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara (ELTE BTK) akkor még a Pesti Barnabás utcában volt, közel a Duna-parti lépcsőkhöz. Nekem a szabadság mámorító élményét jelentette, hogy délelőtt nem kell iskolapadban ülni, hanem választani lehet, hogy az ember elsétál a Duna-parton az épülő Erzsébet hídtól az Országgyűlési Könyvtárig vagy bemegy az Egyetemi Könyvtárba, esetleg a Múzeum-kertbe, a Széchényi Könyvtárba. Az Országgyűlési Könyvtárban azt csodáltam, hogy ide, ebbe a szentélybe egyáltalán beengednek. Felnőtté válásom fontos állomása volt ez az élmény. Az Egyetemi Könyvtárat azért szerettem, mert minden megvolt benne, és mindent lehetett kölcsönözni. A Széchényi Könyvtárban, mely akkor még a Nemzeti Múzeumban volt, nagyon jókat lehetett beszélgetni az ablakmélyedéseiben. Amúgy a hatvanas években még az egész napot az egyetemen töltöttük, mert mindenki a menzán ebédel. Ha nem az említett nagy könyvtárakban voltunk, akkor vagy valamelyik tanszéki könyvtárban, vagy a Váci utcáról nyíló Kari Olvasóban töltöttük a napot, a ruhatár előtti térben ismerkedtünk, ott kötöttünk barátságokat és egyáltalán, ott zajlott az életünk.

Három könyvtári munkahelyem

Nem csoda tehát, hogy a diploma megszerzése után is könyvtár közelben maradtam, sőt, mivel nyugodalmas helyet kerestem, ahol munkaidőben talán fordítani is lehet, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Központi Kémiai Kutatóintézetének Könyvtárában helyezkedtem el segédkönyvtárosként. Feladatom nem volt nehéz, a frissen beérkező idegen nyelvű tudományos folyóiratokat kellett szortíroznom, bevételeznem és a *Chemical Abstracts* példányait kiadnom a kutatóknak. Akkor láttam meg, hogyan dolgoznak az igazi tudományos kutatók, és miként használják a könyvtárat. Én addig ugyanis csak a vizsgákra való felkészülésre használtam, náluk viszont a kutatás elengedhetetlen része volt, hogy naprakészen kövessék a nemzetközi tudományos eredményeket. Láttam, hogy idegen nyelven olvasnak, publikálnak, nemzetközi konferenciákra járnak, ahol előadásokat tartanak. A múlt század hetvenes éveiben ez az életforma csak a természettudományos és műszaki kutatóintézetek kutatóira volt jellemző, a bölcsészeknél ilyen addig nem láttam, de már akkor elhatároztam, hogyha megtalálom a kutatási területemet, én is így akarok élni és dolgozni. Hamarosan még közelebb kerültem a tudományos kutatás és fejleszt-

tés kérdéseihez az MTA Könyvtára *Tudományszervezési Tájékoztatójának* munkatársaként, ahol az ilyen tárgyú cikkek szemlézése volt a feladatom.

Innen már csak egy lépés volt, hogy a témámat is megtaláljam, és az is a könyvtároskodáson keresztül történt. Harmadik munkahelyemen, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Nyelvi Intézetében nem volt könyvtárszoba, de az idegen nyelv oktatásával kapcsolatos könyvek és folyóiratok rendszeresen érkeztek, ám ezek aztán zárt szekrényekbe kerültek. Tudományos segédmunkatársként szívesen vállaltam, hogy gondozom a könyvtárat. Kitettem szabadpolcra a folyóiratokat, ahogy a Kémiai Kutatóban láttam, de nem nagyon jöttek az olvasók. Ezért néhány kollégával együtt havonta rendeztünk beszámolókat egy-egy frissen érkezett tudományos könyvről. Egy ilyen beszámoló alkalmával nekem jutott Revzin és Rozencvejg *Осзнovi obszcevo a masinnovo perevoda*¹ című, 1964-ben megjelent könyvének ismertetése, és akkor tudtam meg, hogy a fordításnak nemcsak gyakorlata van, amit én akkor már rendszeresen műveltem, hanem elmélete is. Nem sokkal később egyik kollégámat, *Ferenczy Gyulát* megbízták az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Csoportjának megalakításával, és mivel tudta, hogy én rendszeresen fordítok, sőt egy fordításelméleti könyvet is elolvastam, rám esett a választása.

Egy új tudományág könyvtárának felépítése: első szakasz

Előadásom most kezdődő részében egy olyan tudományág könyvtárának megteremtéséről fogok beszélni, amelynek első művei akkor születtek, amikor elkezdtem egyetemre járni,² és még alig jutottak el hozzánk, majd amikor 1973-ban az ELTE BTK akkor alakult Fordító- és Tolmácsképző Csoportjában fordítástechnikát kezdtem oktatni. Ez az új tudományág a fordításelmélet vagy fordítástudomány, angolul Translation Studies, amely elsősorban nem szépirodalmi fordításokkal, hanem a legtagabb értelemben vett nyelvi közvetítés eredményével, folyamatával és funkciójával foglalkozik, tehát a tolmácsolás kutatásától a szakfordításon át az audiovizuális fordításig az interlingvális nyelvi kontaktusok legváltozatosabb területeit tekinti kutatási tárgynak. Legalábbis így van ez napjainkban. Akkor, amikor én találkoztam a fordítástudománnyal még csak válféltben volt az irodalomtudománytól, és ez meghatározta a tanszéki könyvtár fejlesztésének irányát is az első időkben.

Megalakulásakor 1973-ban, a tanszék a Ménesi úti Eötvös-kollégiumban kapott néhány tantermet. Könyvtárterem nem volt. Mivel fordításelméleti könyvek nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is alig születtek, a tanszéki könyvtár fejlesztésének első szakaszában a szótárakon és enciklopédiákon kívül elsősorban nyelvészeti könyveket vásároltunk, főleg összehasonlító stilsztikákat, kontrasztív nyelvészeti munkákat, olyasmít, amiről azt gondoltuk, hogy segít a fordítás és a tolmácsolás oktatásában. Egy nagyobb könyvadományt kaptunk a British Counciltől, melynek anyaga semmiben nem különbözött az angol nyelvi tanszékeknek nyújtott könyvtárfejlesztéstől. Mint említettem, könyvtárszobánk nem volt, a könyvek a tanári szobák zárt szekrényeiben voltak, de

nem is nagyon jutott eszébe a hallgatóknak könyvet kölcsönözni, hiszen még a tanárok sem értettek egyet abban, hogy van-e szükség elméletre a fordítás oktatásában. Volt egy „Bevezetés a fordítás elméletébe” című előadás, amelyet a kiváló nyelvész, *Fülei Szántó Endre* tartott, de ezek az élvezetes előadások inkább az általános nyelvészet alapfogalmaival ismertették meg a hallgatókat, és senki számára nem volt világos, milyen kapcsolat lehet a nyelvészeti ismeretek elsajátítása és a fordítások minőségének javulása között.

Volt azonban egy téma, amelynek kapcsán mégis felmerült, hogy van-e szükség fordításelméleti könyvek olvasására és (beszerzésére), méghozzá a fordítástechnikai tankönyvek kérdésében. Az oktatók egy része úgy látta, hogy a fordítás és tolmácsolás oktatásában nincs szükség tankönyvekre, mindig friss anyagokkal kell dolgozni. Én ellenkező véleményen voltam, úgy éreztem, hogy egy fél éves (később egy éves) képzésben csak akkor lehet eredményt elérni, ha megpróbáljuk a korábbi fordítónemzedékek tapasztalatait összegyűjteni, rendszerezni és átadni a kezdő fordítóknak. A fordítástechnikai tankönyvek írásához viszont szükség volt valamiféle elméleti alapozásra is.

Egy új tudományág könyvtárának felépítése: második szakasz

A döntő fordulatot a rendszerváltás hozta, több szempontból is. A Ménesi úti Eötvös-kollégiumból 1990-ben átköltöztünk az Amerikai útra, jóval nagyobb és kényelmesebb termekbe, ahol az egyik szeminárium termet be tudtuk rendezni könyvtárnak. A kényelmes, új székek és asztalok mellett öt könyvtári szekrényből állt a berendezés, és amikor kicsomagoltuk a Ménesi útról áthozott könyveket, elhatároztuk, hogy az angol, német, francia, és orosz könyvek mellett a fordításelméleti tárgyú könyvek külön szekrényt kapnak. Ez a látszólag kis lépés messzemenő következményekkel járt a könyvtárfejlesztés szempontjából.

Mikor számítógépre vittük a tanszék könyvállományát, én optimistán a FE 0001 számot adtam az első beletárolt fordításelméleti könyvnek, számítva arra, hogy egyszer csak eljutunk az ezerig, majd elkezdtem behordani otthonról az akkora már szépen felgyülemlett fordításelméleti könyveimet, melyeket külföldi útjaimon vásároltam vagy maguktól a szerzőktől kaptam dedikálva.

A kilencvenes évek másik fejleménye ugyanis az volt, hogy kinyílt előttünk a világ. Hirtelen rengeteg pályázati lehetőség adódott (Tempus, FEFA) arról nem is beszélve, hogy felvettük a kapcsolatot az Európai Bizottság és az Európai Parlament fordítószolgálatával és sok támogatást kaptunk tőlük. Támogatták a nemzetközi konferenciákon való részvételt, nemzetközi konferenciák rendezését, sőt még a könyvtárfejlesztést is. Megtámasztalhattuk, mennyi fordításelméleti konferenciát rendeznek a világban, mennyi új fordítástudományi folyóirat születik, és személyesen is megismerkedhettünk a fordítástudomány nagy alakjaival, sőt meg is hívhattuk őket. Akkor járt nálunk *Gideon Toury*, *Anthony Pym*, *Mona Baker*, *José Lambert*.

Ennek a folyamatnak a csúcsa volt, amikor 1996-ban tanszékünk az MTA Nemzetközi Irodájával együtt rendezte meg a második nemzetközi *Transfere Neceesse Est* konferenciát. A negyven országból érkezett több mint négyszáz résztvevő között olyan nevek voltak, mint *Eugene Nida*, *Mary Snell-Hornby*, *Peter Newmark*, akik ma mind a fordítástudomány klasszikusainak számítanak. És könyveket is hoztak. *Daniel Gile* külön gondoskodott róla, hogy az amszterdami John Benjamins kiadó, mely akkor kezdte el a *Translation Studies Library* sorozatát megjelentetni, egy nagyobb könyvszállítmányt küldjön nekünk. Igaz, a könyvek vámproblémák miatt nem érkeztek meg időben a konferenciára, de nagy részük a konferencia után itt maradt, növelve a fordításelméleti könyveink számát. Mondhatjuk úgy is, hogy ez a konferencia feltette Magyarországot a nemzetközi fordítástudomány térképére, és ez nagyon fontos volt a könyvtárfejlesztés szempontjából is. Kezdtük kapni a tiszteletpéldányokat, recenziós példányokat, előfizetési felhívásokat. Ha megnyílt valamilyen forrás és szóltak, hogy másnapra kérik a megvásárlandó könyvek listáját, mi azonnal tudtuk, mit szeretnénk rendelni.

A nemzetközi konferencia másik hozadéka az volt, hogy a fordításelmélet nagy alakjairól kiderült, majdnem mindannyian valamelyik egyetem fordítástudományi tanszékén dolgoznak: *Mary Snell-Hornby* Bécsben, *Peter Newmark* Surrey-ben, *José Lambert Leuvenben*, *Daniel Gile* pedig a párizsi Institut Supérieur d'Interprétation et Traduction (ISIT) oktatója. Ezzel nyilvánvalóvá vált, hogy a fordításelmélet oktatása világszerte szerves része a fordítóképzésnek. Közben én vettem át a „*Bevezetés a fordítás elméletébe*” című előadást, és megpróbáltam rászoktatni a hallgatókat az elméleti művek olvasására. Most nem az általános fordításelméletre gondolok, tehát a fordíthatatlanság és az ekvivalencia filozófiai problémáira, hanem a leíró és az alkalmazott fordítástudományi művek olvasására, melyek a fordítók gyakorlati munkájában is hasznosíthatók. Akkor már háromszáz körül volt a fordítástudományi szakkönyveink száma, tehát volt miből válogatni a fordításelméleti vizsgákra. *Szabari Krisztina* tanárnő, kiváló kolléganőm javaslatára, aki a tolmácsolás elméletéből vizsgáztatta a hallgatókat, kikötöttük, hogy mindenkinek mást kell olvasnia a vizsgára, amivel rábírtuk a hallgatókat, hogy egyeztessék olvasmánylistáikat és beszéljenek egymással is ezekről a könyvekről. Ezt a gyakorlatot egyébként máig követjük.

Egy új tudományág könyvtárának felépítése: harmadik szakasz

A szakkönyvekhez való hozzájutás szempontjából nagy előrelépést jelentett, mikor a 2000–2001-es tanévben beköltöztünk a Trefort-kertbe, hiszen körül lettünk véve angol, német, francia nyelvű könyvtárakkal, melyekben azért szintén szaporodott a fordítástudományi könyvek száma. Ezt onnan tudom, hogy mikor a hallgatóknak a zárthelyi dolgozat utolsó tételeként egy szabadon választott mű tartalmát kell leírniuk, mindig kapnak egy olyan kérdést is, hogy hogyan jutottak hozzá? Ebből tudom lemérni, hogy hol van a legtöbb fordítástudományi szakkönyv. Sajnos, nem készítettem statisztikát ezekből a válaszokból, de emlékeim szerint a saját tanszéki könyvtárunkon kívül az Országos

Idegennyelvű Könyvtár van legjobban ellátva fordítástudományi szakkönyvekkel, ami azt hiszem, természetes is.

Visszatérve a saját könyvtárunkra: 2000-ben, a költözéskor csak egy hajszálon múlt, hogy lett saját könyvtárunk. Az „F” épület első emeletének bejárásakor, mikor már tudtuk, hogy ott lesznek a tanszék szobái, a 11-es szobában éppen a gyönyörű faburkolatú, zárható üvegajtós könyvszekréneysor felső szekrényeit bontották. Hármat már le is bontottak, mikor szerencsére tudtam beszélni *Manber Károly* dékán úrral, hogy ne fosszanak meg minket ettől a szép örökségtől (a Lágymányosra költöző Természettudományi Kar egyik tanszékének könyvtáráról volt szó). Ő szerencsére, azonnal intézkedett, és még a három lebontott szekréneysort is sikerült visszaépíttetni.

A tanszéki könyvtár átalakítása a Fordítástudományi Doktori Program igényei szerint

Ez a könyvtárszoba lett az otthona a 2003-ban indult Fordítástudományi Doktori Programnak. Kiderült, hogy igazam volt, mikor az első leltározott fordítástudományi könyvnek a FE 0001 számot adtam, mert amilyen viharosan fejlődött a fordítástudomány az ezredfordulón, olyan gyors ütemben fejlődött a fordítástudományi könyvállomány is. Emiatt a könyvtárat többször át kellett rendeznünk. Az történt ugyanis, hogy az internet áldásainak következtében az angol, német és francia alkönyvtárat egyáltalán nem használták a hallgatók, az orosz már 1996-ban használaton kívül került, mert akkor végzett az utolsó orosz csoportunk. Tehát ezek az alkönyvtárak már kevesebb helyet igényeltek, és ez szerencse volt, mert kellett a hely az új feladatnak megfelelő új beszerzéseknek.

A doktori program indulásakor a folyamatosan növekvő fordítástudományi alkönyvtár mellé alapítanunk kellett egy új alkönyvtárat: a doktori segédkönyvtárat, mely az újonnan indult doktori program igényeit szolgálta ki a fordítástudomány segédtudományait jelentő szövegyelvészeti, pszicholingvisztikai, szociolingvisztikai, pragmatikai és más alkalmazott nyelvészeti könyvekkel. Helyet kellett találnunk a doktori értekezések alkönyvtárának is, mely nemcsak a Fordítástudományi Doktori Programban megvédett értekezéseket tartalmazza több példányban is, hanem sok más doktori értekezést, amelyek valamilyen szempontból hasznosak lehetnek a fordításkutatóknak. Bár az utóbbi időben már sok helyütt nem szerepel a meghívókon ez a lehetőség, de mi még tartjuk azt a szokást, hogy a disszertációkat a nyilvános védés előtt a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék Könyvtárában el lehet olvasni.

A fordítástudományi alkönyvtár most már a tanszéki könyvtárnak egy teljes falát elfoglalja, és ha valaki belép a tanszék honlapjára (www.elteftt.hu) akkor megláthatja, hogy a leltári szám szerinti katalógusban a FE 0843 leltári számnál tartunk. A könyvtárosi teendőket az ösztöndíjas PhD hallgatók végzik, de szoktunk kapni gyakornokot a Könyvtár- és Információtudományi Intézettől is, akikkel eddig nagyon meg voltunk elégedve. Az állomány gyarapítását nagyban elősegíti, hogy két fordítástudományi folyóiratnak vagyok a főszerkesztője: a *Fordítástudománynak* és az *Across Languages and*

Cultures-nek, ez utóbbit az Akadémiai Kiadó adja ki. Ezekben rendszeresen közlünk angol és magyar nyelvű recenziókat a frissen megjelent kiadványokról, és ehhez, ha kérjük, megkapjuk a recenziós példányokat.

A fordítástudományi folyóiratok közül a négy legfontosabbat (*Target*, *Babel*, *Meta*, *Interpreting*) az egyetem fizeti elő nekünk, a többi szerkesztőbizottsági tagság fejében kapjuk (*The Translator*, *Perspectives*, *mTm*). Bár a folyóiratokkal már elértünk ahhoz a problémához, hogy a viszonylag nagy fordítástudományi szakkönyvtár sem elég ahhoz, hogy lépést tartsunk a legújabb eredményekkel. A John Benjamins kiadó *Benjamins Translation Library* sorozata már a 139-ik köteténél tart, és bár nem mindegyik egyformán érdekes számunkra, a 135. kötetet (*Explicitation in Consecutive Interpreting*), amelyet 2018 januárjára hirdetnek, nagyon jól tudnánk használni, de az ára átszámítva több mint 40 ezer forint.

Szerencsére folyamatosan bővülnek az internetes hozzáférési lehetőségek. Én magam is igyekszem folyamatosan hozzáférhetővé tenni tanulmányaimat az *academia.edu* és a *researchgate.net* segítségével. 2017 tavaszán kezdtem feltenni a cikkeimet, tulajdonképpen azért, hogy a hallgatóim könnyebben hozzáférjenek, és magam is megdöbbentem, hogy naponta kapom az értesítéseket a világ minden tájáról, hogy olvasnak vagy letöltöttek. Különösen szeretem, mikor az *academia.edu*-n rákattintok a *Countries* hívószóra, és feljön a világtérkép különböző sűrűségű kék színekkel besatírozva, hogy hol, mennyien olvasnak. Rákattintással a pontos számot is megmondják. Most például sejtem, hogy valaki Jakartában valószínűleg az explicitációról írja a disszertációját, annyiszor jön fel nekem Jakarta. Meg is tudhatnám, kiről van szó, de sajnos azért már fizetni kellene.

A Fordítástudományi Doktori Program hallgatóinak könyvtárhasználati szokásai

Természetesen a doktorandusz hallgatók jóval előttem járnak az internet kínálta lehetőségek kihasználásban, és széles körben igénybe veszik a könyvtárak ilyen irányú szolgáltatásait. Mikor erre az előadásra készültem, körbeküldtem egy erre vonatkozó kérdést a doktori program hallgatóinak, és nagyon érdekes válaszokat kaptam, melyek közül néhányat szeretnék most megosztani Önökkel. Úgy látom, most 2017-ben átmeneti állapotban vagyunk a p-könyv és az e-könyv között, és néhány év múlva talán érdekes lesz olvasni ezt a pillanatfelvételt erről az átmeneti állapotról.

A három kérdés, amelyet a Fordítástudományi Doktori Program jelenlegi és korábbi PhD hallgatóinak feltettem a következő volt: 1) Milyen tapasztalatai vannak a könyvtári információs szolgáltatások terén? 2) Hogyan látja a könyvtárak jövőjét? 3) A doktori képzés befejezése után jár-e még könyvtárba? A 60 megkérdezett hallgatóból 21-en válaszoltak, ami mutatja, mennyire érdekli őket a téma. A válaszokat a hallgatók engedélyével teljes terjedelemben is publikálni fogom a *Fordítástudomány* című folyóiratban.³ Most csak néhány jellegzetességet emelek ki.

Először nézzünk néhányat a „Jár-e még könyvtárba?” kérdésre adott válaszok közül! Most a nemleges válaszokra koncentrálunk, bár a két véglet, a „Soha nem járok könyv-

tárba” és a „Még mindig sokat járok könyvtárba” között sokféle átmenet bontakozik ki a válaszokból. Az idézetek után a hallgató nevének kezdőbetűje szerepel.

- Papíralapú könyvtárba nagyon ritkán járok. (BM)
- Ami a tudományos kutatómunkát illeti, személy szerint könyvtárat szinte soha nem használlok. (ZP)
- [...] a könyvtár a „benn ülő, jegyzetelő” funkcióját több mint 20 éve elveszítette számomra. (NN)
- Nagyon régen nem jártam már könyvtárban, legfeljebb a tanszék könyvtárát látogatom [...] (RE)

Mindez nem azt jelenti, hogy az illető nem olvassa a szakirodalmat, csak azt, hogy más módon jut hozzá. Mint említettem, a Fordító- és Tolmácsképző Tanszék Könyvtárának fordításelméleti alkönyvtára közel ezer címet tartalmaz (www.elteftt.hu) tehát annál a válaszadónál, aki azt írja, hogy „csak” a tanszéki könyvtárat használja, ekkora választékra kell gondolni. Ez kiderül abból is, ahogy a könyvtárba nem járók megindokolják, hogy miért nem:

- Az én területem (számítógépes fordítástámogatás) még rendkívül új, és nem sok anyag áll rendelkezésre, még a „nagyok” 10–20 éves munkáihoz is csak úgy fértem hozzá, hogy az Amazontól megvásároltam e-könyv formában. (AH)
- Azt gondolom, a könyvtári beszerzések nem képesek követni a tudomány fejlődését. (BM)
- A blattolás és a szemmozgás kutatás is a nagyon fiatal kutatási területekhez tartozik, eddig csak a saját könyvtárunkból sikerült hozzá szakirodalmat találni. (FCSE)
- Én audiovizuális fordítást is tanítok, és ehhez nem nagyon találok itthon szakirodalmat. (LÁ)

Mint látjuk, olyan új kutatási területekről van szó (számítógépes fordítás, szemmozgás követés, audiovizuális fordítás), melyeket nehezen tud követni a könyvtári beszerzés. Arra is adnak ötleteket a hallgatók, hogy minek kellene megváltoznia, ahhoz hogy érdemes legyen könyvtárba járniuk:

- [...] ha a könyvtár hozzáférést nyújtana olyan felületekhez, amelyekhez magánemberként csak nehezen vagy sok pénzért férhetünk hozzá. [...] A Google Books, amin rengeteg könyv elérhető, de sok oldal kihagyással, például köthetne valamiféle szerződést könyvtárakkal, hogy a könyvtári felületeken elérhetőek legyenek ezek a digitalizált könyvek teljes terjedelemben. [...] Ha tudnám, hogy ez a könyv teljes terjedelemben ott van egy könyvtári gépen, minden bizonnyal bemennék olvasni belőle. (SJ)
- [...] hosszú távon szerintem a legjobb talán az lenne, ha a könyvtárak a rég(ebb) források digitalizálásának adnának maximális prioritást. (ZP)

A válaszolók közül többen utalnak a tanszéki könyvtár fordítástudományi alkönyvtárának hasznosságára:

- Számomra a fordítástudományi könyvtár hatalmas segítség volt, mivel ezeket az alapműveket nem lehet sehol máshol elolvasni, az interneten sem találhatóak meg, tehát ezek nélkül a nyomtatott anyagok nélkül szinte lehetetlen lett volna a doktori program teljesítése és a saját kutatások beindítása. (MA)
- [...] a kutatásomhoz meg főként az FTT könyvtárát használtam, hiszen itt majdnem mindent megtaláltam, amire szükségem volt. (SJ)
- [...] de mindazt, ami a fordítástudomány magját, alapvetéseit, lényegét, eddigi eredményeit illeti, a tanszéki könyvtárban szoktam megkeresni. (KDSz)

A tanszéki könyvtár nemcsak a fordítástudományi könyvek nagy választéka és elérhetősége szempontjából fontos, hanem mint közösségi tér, mint tudományos műhely is.

- Fontosnak tartom a saját tudományunkra nézve, hogy az egyre gyarapodó könyvtári állomány a fordítástudomány megalapozottságát, tudományos alapját is jól bemutatja – és fórumként egyfajta fészket, otthont is ad a tudományos élethez. (RE)
- [...] ez a könyvtár azzal, hogy helyet ad a doktori iskolai felvételinek, az előadásoknak, a vizsgáknak, a doktori szigorlatoknak és a házi védéseknek, valamint az FT21 előadásainak, a doktoranduszok egész pályafutását kíséri végig, ott van a levegőjében a tudományról, a tudományért folytatott rengeteg együtt gondolkodás, vita, izgalom és emiatt különösen fontos hely számomra. (KDSZ)

Mint említettem a hallgatók nagyon leleményesek a különböző internetes hozzáférési lehetőségek feltárásában, a könyvtárba nem járók vagy ritkán járók válaszaiból az online hozzáférési lehetőségek széles skálája bontakozik ki:

- [...] az ELTE-adatbázisait használtam VPN-n keresztül. (PK)
- A www.erudit.org-hoz hasonló a www.tandofolin.com oldal is, a <https://scibid.com>-ról is legálisan érhető el könyvek. (FCSE)
- [...] a folyóiratok cikkeit és a könyvfejezeteket is inkább letöltöttem a Sciencedirect-ről vagy a Gruyter-ról. (GA)
- [...] újabb előrelépés, hogy már digitálisan is lehet anyagokat kölcsönözni. (RE)
- [...] az ELTE wifi-kapcsolatán keresztül. (SJ)
- academia.edu és research. gate [...] feltöltés, letöltés, követés. (GA, RE, SJ, ZV, ZP)

Legtöbbször az academia.edu és a researchgate.net lehetőségeit említették, ahol nemcsak feltölteni és letölteni lehet, hanem követőjévé is lehet szegődni a hasonló témában dolgozó kutatók munkásságának. Továbbá nemcsak kész tanulmányokat, hanem folyamatban lévő kutatásokat is meg lehet osztani, tehát elősegíti a nemzetközi kapcsolatok építését, nemzetközi kutatócsoportokba való bekapcsolódást. Bizonyára még számos olyan lehetőség van és keletkezik szinte naponta, amelyre a könyvtárosok irányíthatnák rá az egyetemi hallgatók figyelmét.

Többen is voltak, akik a könyvtárak szerepét tágabb perspektívába helyezték, és megváltozott szerepüket hangsúlyozták:

- [...] ahogyan a fordítókkal szemben él egy nagyon erős tévhit (a fordító ül a gépe előtt magányosan és gépel), úgy a könyvtárakkal, könyvtárosokkal szemben is él egy nagyon erős tévhit, amely leszűkíti a könyvtárak szerepét arra, hogy ott kölcsönözni lehet könyveket. Ehhez képest a könyvtári szolgáltatások nagyon kibővültek, igyekeznek lépést tartani a korral, ugyanúgy megjelentek az infokommunikációs eszközök, mint a fordítások piacán – csak éppen azok számára, akik nem e két szférában vannak, mindez nem ismert. (FM)
- Felesleges lenne tagadni az internet térhódítását és kardinális fontosságát, de szerencsére nem kell letennünk a voksunkat a könyvtár vagy az internet mellett, hiszen mindkettőt használhatjuk saját igényünk szerint. A könyvtárak szerepének csökkenését talán nem is problémaként kell kezelni, hanem átalakulási folyamatként, amely megváltoztatja a tudósok és kutatók munkamódszerét, a könyvtárosok feladatkörét. (MD)

Az utolsó idézet meg is adja a mondottak összefoglalását. A Fordító- és Tolmácsképző Tanszék a maga részéről mindkét irányban fejlődik. Miközben folyamatosan bővítjük a fordítástudományi alkönyvtárunkat, igyekszünk követni az infokommunikációs technikák fejlődése által nyújtott lehetőségeket is: az oktatók feltöltik tanulmányaikat a közösségi tudományos fórumokra, a tanszéken született tudományos művek nagy része szabad hozzáférésű e-book, mely a tanszék honlapján (www.elteftt.hu) keresztül bárki számára elérhető. Ami engem illet, már erre az előadásra készülve is sokat tanultam, részben a doktorandusz hallgatók által feltárt lehetőségekből, részben saját egyetemünk eddig nem tudatosított lehetőségeiről. Például, mikor ennek a példásan szervezett és dokumentált konferenciasorozatnak a korábbi anyagait letöltöttem, akkor szereztem tudomást az ELTE Digitális Intézményi Tudástáráról. Ezután én is élni fogok ezzel a lehetőséggel.

Jegyzetek

1. REVZIN, Iszak – ROZENCVEJG, Viktor: Osznovi obscsevo i masinnovo perevoda. Moszkva, Viszsaja skola, 1964.
2. MOUNIN, Georges: Les problemes théoriques de la traduction. Paris, Gallimard, 1963.; NIDA, Eugene: Toward a Science of Translating: with special reference to principles and procedures involved in Bible translating. Leiden, Brill, 1964.; CATFORD, John: A Linguistic Theory of Translation. London, OUP, 1965.
3. KLAUDY Kinga: Pillanatfelvétel a Fordítástudományi Doktori Program hallgatóinak könyvtárhasználati szokásairól. = Fordítástudomány, 19. évf. 2. sz. 2017. 117–132. p.

Irodalom

- HORVÁTH Ildikó: Bevezetés a tolmácsolás pszichológiájába. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. http://www.eltereader.hu/media/2015/12/Horvath_BevATolmacsolasba_READER.pdf [2017. november 20.]
- HORVÁTH Ildikó (szerk.): A modern fordító és tolmács. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. http://www.eltereader.hu/media/2017/01/Horvath_Modern-ford_READER.pdf [2017. november 20.]
- HORVÁTH Ildikó (ed.): The Modern Translator and Interpreter. Budapest, Eötvös University Press, 2016. <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/the-modern-translator-and-interpreter> [2017. november 20.]
- HORVÁTH Ildikó (szerk.): Tolmácsolás a bíróságon. Esettanulmányok a bírósági tolmácsolás gyakorlatából. Budapest, HVG-ORAC, 2017. http://www.elteftt.hu/images/dokumentumok/Tolmacsolas_a_birosagon_ebook.pdf [2017. november 20.]
- HORVÁTH Ildikó – PELEA, Alina – TRYUK, Malgorzata (eds): Interpreting through history. L'interprétation à travers l'histoire. = RIELMA. Special issue 2017. Cluj-Napoca, 2017. http://lett.ubbcluj.ro/rielma/RIELMA_2017.pdf [2017. november 20.]
- SERESI Márta: Távtolmácsolás és távoktatás a tolmácsképzésben. (Fordítástudományi értékezések II.) Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2016. <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/tavtolmacsolas-es-tavoktatas-a-tolmacskepzesben> [2017. november 20.]

Klaudy Kinga nyelvész, a fordítástudomány professzora. Az ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszékének alapító tagja, 1997–2013-ig vezetője, jelenleg professzor emeritusa. Két folyóirat, a *Fordítástudomány* és az *Across Languages and Cultures* alapító főszerkesztője. A Nyelvtudományi Doktori Iskolán belül a Fordítástudományi Doktori Program megalapítója (2003).